

संस्कृत १४२

~~पारित~~

~~वेद~~

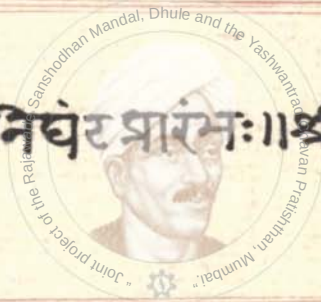
वेद

निबंद

(1)

॥अथनिघेरप्रारंभः॥श्रीरक्त॥

(2)

निबंठ

१

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ हरिः ओम गौः मा । ज्या । क्ष्मा । क्षा । क्षमा । क्षोणी अ० १
क्षितिः । अवनिः । उर्वी । पृथ्वी । मही । रिपः । अदितिः । इक्ष्वा । निर्मृतिः
भूः । भूमिः ॥ पूषा । गातुः । गोवैत्येकविंशतिः । पृथिवीनामधेयानि ॥ १ ॥
हेम । चंद्र । रुक्म । अयः । हिरण्य । पेशः । कुशनं ॥ लोहं । कनेकं । कौ
चनं । भर्म । अमृतं । मरुतः । दंतं ॥ जातं रूपमिति पंचदशहिरण्यना
मानि ॥ २ ॥ अंबरे वियत् । व्याम । बृहः । धन्वं । अंतरिक्षं । आका
शं । आपः । पृथिवी ॥ भूः । स्वयंभूः । अध्वो । पुष्करं । सगरः । समुद्रः । १
अध्वरमिति षोडशांतरिक्षनामानि ॥ ३ ॥ स्वः । पृश्निः । नाकः । गोः

(2A)

विष्टुं॥ नम इति षट्साधारणानि॥ ४॥ खेदेयः। किरणाः। गावः।
रश्मयः॥ अभीशवः। दीधितयः। गभस्तयः। वने। सुखाः। वसवः।
मरीचिपाः। मयूखाः। समक्षयः। माध्याः। सपुर्ण इति पंचदशार
श्मिनामानि॥ ५॥ आतः। आशः। उपराः। आघाः। काष्ठाः। व्योम।
कुकुभः॥ हरितइत्यष्टौ दिग्नामानि॥ ६॥ श्यावीक्षपा। शर्वरी। अ
क्तुः। ऊर्म्या। राभ्या। यम्या। नम्या। दोषा। नक्ता। तमः। रजः। अ
सिक्री। पयस्वती। वमस्वती। घृताची। शिरिणा। मोकी। शोकी।
कधः। पयः। हिमा। वस्वीति त्रयोविंशतिरात्रि नामानि॥ ७॥ वि

(3)

निघंट

२

भा॒वरी॑।सू॒नरी॑।भा॒स्वती॑।ओ॒द॒ती॑॥चि॒त्राम॑द्या॥अ॒र्जुनी॑।वा॒जि अ०१
नी॒वा॒जिनी॑वती।सु॒म्मावरी॑।अ॒ह॒ना।द्यो॒त॒ना।श्वे॒त्या।अ॒रुषी॑
सू॒न॒ता।सू॒न॒तावरी॑।सू॒न॒तावरी॑तिषोडशोषोऽना॒मानि॑॥
८॥व॒स्तोः।द्युः।भा॒नुः।वा॒सरं॑।स्व॒स॒राणि॑॥ध्रु॒सः।ध॒र्मः।घृ॒णुः
दि॒नं।दि॒वा।दि॒वेदि॒वे।द्य॒विद्य॒वीति॑॥द्वा॒द॒शाह॑नी॒मानि॑॥९॥
अ॒द्रिः।ग्रा॒वी।गो॒त्रः।व॒लः।अ॒श्वः।पु॒रु॒भो॒जाः॥ब॒लि॒शानः॑।
अ॒श्मा।प॒र्व॒तः।गि॒रिः।व्र॒जः।च॒रुः।व॒रा॒हः।शं॒बरः॑।रौ॒हिणः॑
रै॒व॒तः।फ॒लि॒गः।उ॒प॒रः।उ॒प॒लः।च॒म॒सः।अ॒हिः।अ॒भ्रं।ब॒ला २

(3A)

हृकः। मेघः। दत्तः। ओदनः। वृषंघिः। वृत्रः। अस्करः। कोशद्व
तित्रिंशन्मेघनामानि॥१०॥ श्लोकः। धारा। द्रव्य। गौरी। गांधर्वी।
गभीरा॥ मंद्रा। मंद्राजनी। वार्शी। वाणी। वीणी-वीणाणः। पुविः। भार
ती। धुमानिः। नाकीः। मेघीः। मेना। सूर्या। सरस्वती। निवित्।
स्वाहा। वसु। उपविः। मायुः। काकुत। जिह्वा। घोषः। स्व
रः। शर्षः। स्वनः। क्रूक। हात्रा। गीः। गाथा। गणः। धेना। ग्नाः
विपा। नना। कशा। धिषणा। नौः। अक्षरं। मुही। अदिति। श
ची। वाक्। अनुष्टुप्॥ धेनुः। वल्गुः। गल्दा। सरः। सुपर्णी

(4)

निघं.

३

बेकुरंतिसप्तपंचाशद्वाङ् नामानि ॥ ११ ॥ अर्णः । क्षोदः । अ०१
क्षयः । नभः । अंभः । कबंभः । सलिलं । वाः । वनें । घृतं । मधु
पुशपं पिष्यलं । क्षीरं । विषं । रेतः । कशः । जन्म । वृबूकं । बु
सं । तुग्रा । बर्बुरं । सुक्षेम । धुरुणं । सुरा । अरविंदोनि ॥
ध्वस्मन्वत् ॥ जामि । आयुधानि । क्षपः । अहिः । अक्षरं ।
स्त्रोतः । तृप्तिः । रसः । उदकं । पयः । सरः । भेषजं । सहः । ३
शवः ॥ यहः । ओजः । सुखं । क्षत्रं । आवयाः । सुभं । पादुः ।

३५)

भूतं। भुवेनं। भुविष्यत्। आपः। महत्। व्योम। युशः। महः।
सर्णीकं। स्वतीकं। सुतीनं। गहनं। गभीरं। गंभरं। ई। अ
न्नं। हविः। सद्यः। सदनं। क्रुतं। योनिः। क्रुतस्य योनिः। स
स्यं। नीरं। रायः। सुतः। पूर्णं। सर्वं। असितं। बर्हिः। नाम। स
र्पिः। अपः। पवित्रं। अमृतं। इंदुः। हेम। स्वः। सर्वाः। शंबरं।
अभ्रं। वपुः। अंबु। तोयं। तूयं। कर्पीर। शुक्रं। तेजः। स्वधा।
वारि। जलं। जलाषं। इदमित्येकशतमुदकनामानि॥१२॥

(5)

निघंर
४

अवनयः। युव्याः। स्वाः। सीराः। स्त्रोयाः। एन्यः। धुनयः। रुजा अ० १
नाः। वक्षणाः। खादोअर्णाः। रोधचक्राः। हरितः। स्वरितः।
अगुर्वः। नभुन्वः। वध्वः। हिरण्यवर्णाः। रोहितः। सुस्कृतः
अर्णाः। सिंधवः। कुत्याः। वूर्यः। उर्व्यः। इरोवत्यः। पार्वस्यः
स्ववत्यः। ऊर्जस्वत्यः। पयस्वत्यः। तरस्वत्यः। सरस्वत्यः। ह
रस्वत्यः। रोधस्वत्यः। भास्वत्यः। अजिराः। मातरः। नद्य
इति सप्तत्रिंशन्नानदीनामानि ॥ १३॥ अत्यः। हयः। अ ४

(5A)

वी। वाजी। सतिः। वनिः। दधिः। दधिः। दधिः। दधिः। एतग्वः।
एतेशः। पिद्वः। दौर्गहः। औच्चैश्चवसः। तार्क्ष्यः। आश्वः।
ब्रध्नः। अरुषः। माश्वत्थः। अश्वध्वजः। श्येनासः। सपुर्णाः।
पुतंगाः। नरः। सूर्याणां। हंसासः। अश्वा इति षड्विंशति
रश्वनामानि ॥१४॥ हरीन्द्रस्य। राहितोग्नेः॥ हरितआ
दित्यस्ये। रासेभावश्चिनोः। अजाः। पूषः। पूषसो मरुतां।
अरुण्यो गावो षसां ॥ श्यावाः सेवितुः। विश्वरूपा बृह

(6)

नि०

५

स्पतेः । निसुतो वा योरिति दशादिष्टोपयोजनानि ॥ १५ ॥
भ्राजते । भ्राशते । भ्राश्यति । दीर्घदयति । शोचति । मृद
ते ॥ भंदते । रोचते । ज्योतते ॥ द्योतते । द्युमदित्येकाद
शज्वलतिकर्माणः ॥ १६ ॥ जुमत् । कुल्लुकीकिनं । जुंज
णाभवन् ॥ मुल्लुभवनं ॥ आर्चिः । शोचिः । तैपः । तेजः ।
हरः । हृणिः । शृंगाणि शृंगाणीयेकादशज्वलतो नामधे
यानि ॥ १७ ॥ गौर्देमांवरुस्वः १ खेदय आताश्यावीविभा

अ० १

५

(6A)

वरिवस्तोरद्विश्लोकोर्णोवनयोसोहरिइंद्रस्यभ्राजतेजमहि
तिसप्तदश॥ इति नैघंदुके प्रथमोध्यायः॥ ॐ ३॥ अर्पः।
अग्रः। दंसः। वेषः। वेपः। विष्टी। व्रतं। कर्वरं। करुणं। शक्य
क्रतुः। करणानि। करंसि। करि क्रतु॥ करंती। वक्रत॥ क
र्त्तुः। कर्त्तव्यः। कर्त्तव्यः। कृत्वी। धीः। शक्वी। शमी। शिमी। शक्तिः
शित्यमिति षड्विंशतिः कर्मनामानि॥ १॥ तुक्। लोकं। त
नयः। तोक्म। तक्म। शेषः। अग्रः। गुयः। जाः। अपत्यं। युहुः

(७)

निघं०

६

सूतुः। नपात् ॥ प्रजा। बीजमिति पंचदशापत्यनामानि ॥ २ ॥

अ० २

मनुष्याः। नरः। ध्रुवाः। जुं तवः। विशः। क्षितयः। कृषयः। चर्षण
येः। तद्देषः। हरयः। मयाः। मर्याः। मतीः। व्राताः। तुर्वशाः। दुह्य
वंः॥ आयवः। यदवः। अनवः। पूरवः। जगतः। तस्त्रुषः। पंच
जनाः। विवस्वतः। पृतना इति पंचविंशतिर्मनुष्यनामानि ॥

३ ॥ उग्रयुती। च्यवाना। अभीष्टु॥ अश्ववाना। विनुरत्सो
। गमस्ती॥ करस्नो। बाहू॥ भूरिजो। क्षिपस्ती॥ शकरोम

६

(७५)

भरिन्ने इति द्वादशबाहुनामानि ॥ ४ ॥ अग्रुवः । अण्व्यः । क्षिपः ।
निशः । शर्याः । रुशनाः । धीतयः । अथुर्यः । विपः । कृष्णः । अ
वनयः । हरितः । स्वसारः । जामयः । सनाभयः । योल्काणि ।
योजनानि । धुरः । शाखाः । अभीशवः । दीधितयः । गभस्त
य इति द्वाविंशतिरंगुलिनामानि ॥ ५ ॥ वशिम् । उश्मसि ।
वेति । वेनति । वेसति । वा छति ॥ वृष्टि । वृनोति । ऋषते । ह
र्यति । आचके । उशिकू । मन्यते । छंत्सत् । चाकनत् ॥

(४)

निघं०

७

चुकुमानः । कनेति । कानिषदित्यष्टादश कांति कर्माणः ॥
अंधः । वाजः । पयः । श्रवः । पृष्ठः । पितुः । सुतः । सिनं । अवः ।
क्ष । धासिः । द्रा । इक्का । इषंकुर्क । रसेः । स्वधा । अर्कः । क्ष
द्य । नेमः । सुसं । नमः । आयुः । सुनता । ब्रह्मा । वर्चः । कीला
लं । यश इत्यष्टाविंशति रत्न नामानि ॥ ७ ॥ आवयति । भव
ति । बभूवि । वेति ॥ बेवेष्टि । अविष्यन् । बभूवि । भसथः
। बुध्वा । कुरतीति दशाति कर्माणः ॥ ८ ॥ ओजः । पाजः ७

अ०२

७

(8A)

शवः। तवः। तरः। त्वक्षः। शर्धः। बाधेः। नृम्यं। तविषी।
शुष्मं। शुष्मं। दक्षः। वीकु। च्योत्नं। श्रृषं। सहः। यहः। वधेः।
वर्गः। वृजनं। वृक्। मुज्मना। पौस्यानि। धूर्णसिः। द्रवि
णं। स्पृद्रासः। शंबरमित्यष्टाविंशतिर्बलनामानि ॥९॥
मुधांरेकणः। रिथ्यं। वेदः। वरिवः। श्वात्रं। रत्नं। रयिः। क्ष
त्र। भगः। मीळुं। गयः। द्युम्नं। इन्द्रियं। वसु। रायः। राधः
भोजनं। तना। नृणां। बंधुः। मेधा। यशः। ब्रह्म। द्रविणं। श्र

(१)

निघं०

८

वः। वृत्रं। वृतमिसृष्टाविंशतिरेवधननामानि॥१०॥ अघ्न्या।
उत्स्वा। उस्त्रिया। अही। मुही। अदितिः। इका। भर्गवती। श
करीतिनवगोनामानि॥११॥ रेळते। हेळते। भामते। भू
णीयति। श्रीणाति। भेषति। दोधति। वुनुष्याति। कंपते। भो
जतइतिदशकुध्यतिकर्माणः॥१२॥ हेळः। हरः। हृणिः
सुमः। भामः। एहः। करः। तपुषी। जूणिः। मुसुः। व्यथिरि
ये कादशक्रोधनामानि॥१३॥ वर्तते। अयते। ओटते

अ०२

८

(9A)

लोठते।स्यंदते॥कसति।सर्पति॥स्यमति।स्रवति।संस्त्रति
अवति।श्रोतति।ध्वंसति।वेनति।मार्ष्टि।भुण्यति।शवं
ति।कालयति।पेलयति।कंठति।पिस्यति।बिस्यति॥मिस्य
ति।प्रवते।प्लवते।च्यवते।कवते।गवते।नवते।क्षोदति
नक्षति।सक्षति।म्यक्षति।सचति।कृच्छति।लुण्णति।च
तति।अतति।गाति।इयक्षति।सश्चति।सरति।रंहति।
यतेते।भ्रमति।ध्रजति।रजति।लजति।क्षियंति।ध

(१०)

नि०
९

मतिमिनाति। ऋण्वति। ऋणोति। स्वरति। सिसर्ति। वेषिष्टि। अ०२
योषिष्टि। रिणाति। रीयति। रेजति। दध्यति। द्भोति। युध्यति
धन्वति। अरुषति। आर्याति। डीयते। तर्कति। शीयति। ईषति।
फणति। हनति। मर्दति। ससृते। नसते। हर्यति। इयति
ईते। ईर्षते। ज्वयति। श्वात्राति। गति। आगनीगति। जंगति।
जिन्वति। जसति। गमति। धाति। ध्राति। ध्रयति। वहते। रुथ
र्याति। जेहते। षकति। स्कंपति। प्माति। वाति। याति। इष ९

(10A)

ति। दति। दूळति। एजति। जमेति। जवति। वंचति। अनति।
पवते। हंति। सेधति। अगन्। अजगन्। जिगाति। पतति।
इन्वेति। दमेति। दवति। वेति। हयंतान्॥ एति। जगायात्॥
अयुथुरिति द्वाविंशति कर्मणः॥ १४॥ नु। मक्षु। इवत्।
ओषं। जीराः। जूर्णिः। शूर्त्ताः। शूघनासः॥ शीर्भा। तूष। तूयं
तूर्णिः। अज्जिरं। भुरण्युः। श। आशु। प्राशुः। तूतृजिः। तूतु
जानः। तुज्यमानासः। अजाः। साचीवित्। युगत्। ताजत्।

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com